Tatiana *CARTALEANU*

EXTREMELE UNUI CÂMP SEMANTIC: *A ANALIZA*

Există o singură *gramatică* și aceasta se numește *semantică*
sau, mai exact spus, știința desemnării.
Hugo Schuchardt

Viziunea lingvistică pe care o împărtășim asupra câmpurilor ca unități structurale și structurate în sistemul limbii se edifică pe cele 10 principii expuse de autorii monografiei colective *Полевые структуры в системе языка*[1]:

1. Câmpul lingvistic este un inventar de elemente, legate între ele prin relații structurale.

2. Elementele constituente ale câmpului lingvistic fac parte dintr-o comunitate semantică și exercită în sistemul limbii aceeași funcție.

3. Câmpul lingvistic poate include elemente omogene și eterogene.

4. În structura câmpului pot fi evidențiate microcâmpuri.

5. În componența câmpului sunt delimitați constituenți centrali și periferici. Centrul se consolidează împrejurul componentului semantic dominant, iar periferia se organizează pe zone.

6. Constituenții centrali sunt preponderent specializați pentru exercitarea funcțiilor câmpului, au o utilizare sistematică, au o ocurență mai înaltă și sunt obligatorii în structura câmpului.

7. Funcțiile câmpului se distribuie între centru și periferie: o parte din funcții revine centrului, o parte – periferiei.

8. Linia de delimitare a centrului și periferiei este incertă, ștearsă.

9. Constituenții pot aparține, în același timp, centrului și periferiei a două câmpuri diferite.

10. Diferite câmpuri se suprapun, creându-se zone de trecere latentă (trad.n. – *T.C.*).

BDD-A20670 © 2008 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:15 UTC)

În aceeaşi ordine de idei, termenul de *câmp lingvistic* (lexical, semantic, asociativ, derivativ, etimologic etc.) se referă la principiul de organizare a unităţilor, iar aplicarea lui la un grup de unităţi presupune că acestea corespund criteriilor câmpului respectiv[2].

Câmpul semantic se identifică în baza relaţiei de echivalenţă semantică, pornind de la o unitate centrală şi apelând, mai întâi, la construirea seriilor sinonimice. În cazul *seriilor / şirurilor sinonimice* se operează cu un anumit semem al semantemului şi condiţia principală a echivalenţei este interşanjabilitatea. Din moment ce două unităţi nu se pot substitui reciproc, perechii respective i se refuză calitatea de echivalenţă. Echivalentele a două sau mai multe sememe pot fi total diferite, deci câmpul semantic construit în jurul unei noţiuni va include, în zone periferice, toate echivalentele tuturor sememelor. Pentru că sememele semantemului au echivalente diferite, care, la rândul lor, au şi ele serii de echivalente, expansiunea sinonimică nu poate fi stăvilită.

Apelând la criteriile de sinonimie a unităţilor polisemantice, enunţate de acad. Silviu Berejan în monografia *Семантическая эквивалентность лексических единиц*[3], desprindem următoarele idei:

1. Pentru a delimita şi ierarhiza noţiunile, un conglomerat de şiruri sinonimice, derivate din diferite sememe ale semantemului, va fi numit *bloc sinonimic***.**

2. În aceasta şi rezidă specificul unui bloc sinonimic: el se alcătuieşte din şirurile sinonimice echivalente cu diferite sememe: „între arealul semantic al cuvântului polisemantic şi blocul său sinonimic există o interdependenţă bilaterală.

3. Reprezentarea grafică a relaţiilor complexe dintre constituenţii unui bloc se face prin cercuri legate între ele într-un poligon, iar liniile dintre cercurile cu verbele înscrise indică echivalenţa (trad. n. – *T.C.*)"[4].

De la noţiunea de bloc sinonimic se ajunge, firesc, la cea de câmp semantic. Cercetarea unităţilor de vocabular în cadrul câmpului semantic permite ignorarea relaţiilor sintagmatice şi axarea pe identificarea unui sistem în perceperea şi descrierea vocabularului[5].

În continuare ne vom ocupa de câmpul semantic al verbului *a analiza*, încercând să ilustrăm, pe acest exemplu, la ce poate servi prezentarea vocabularului limbii organizat în câmpuri semantice. Şi, cu toate că organizarea câmpurilor lingvistice are la bază principii lingvistice, motivul pentru care abordăm anume acest câmp este extralingvistic, uzual.

În procesul de elaborare a sarcinilor didactice, ne ciocnim frecvent de necesitatea varierii verbelor care numesc „comenzile" operaţiilor intelectuale. Există numeroase taxonomii, o sursă la prima mână (şi cea mai sigură) fiind taxonomia lui B. Bloom, cu principalele componente *înţelegerea, interpretarea, aplicarea, analiza, sinteza, evaluarea*. De menţionat că în a doua jumătate a secolului XX, taxonomia lui Bloom a fost deosebit de populară pentru formularea obiectivelor operaţionale, a obiectivelor de evaluare şi a sarcinilor didactice, de aceea marea majoritate a manualelor şi auxiliarelor didactice în uz se conduc de ea.

BDD-A20670 © 2008 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:15 UTC)

Verbele-cheie recomandate sunt: *analizează, categorizează, clasifică, compară, examinează, simplifică, enumeră, formulează concluzii.* Performanţele posibile pentru operaţia de analiză sunt reperate de următoarele verbe: *a distinge, a identifica, a recunoaşte, a analiza, a compara, a deduce, a detecta*[6].

Nevoia pur didactică de a ne asigura de corectitudinea şi exactitatea, iar uneori şi de inteligibilitatea sarcinii ne-a adus, mai întâi, la dicţionarul explicativ:

ANALIZÁ, analizez, vb. I. Tranz. 1. A cerceta un întreg, un fenomen etc., examinând fiecare element în parte. ♦ A examina un text din diferite puncte de vedere. 2. (Chim.) A identifica compoziţia unei substanţe. – Din fr. *analyser*.

La pasul următor, ne adresăm dicţionarului de sinonime. Acesta oferă o varietate de verbe, distribuite în baza a trei sememe, fiecare interşanjabil cu universalul *a analiza* într-un anume context. Aşadar, dacă încercăm să alcătuim câmpul semantic al operaţiei numite *analiză* pornind de la verb, constatăm că, în cercul expansiunii sinonimice, pentru sememul 1 verbele echivalente sunt *a cerceta, a examina, a investiga, a studia, a urmări, a considera, a medita* (înv.), *a privi, a socoti, a explora (*fig.), *a scărmăna* (înv. fig.), pentru sememul 2 – *a cerceta, a măsura, a observa, a scruta, a studia, a urmări, a iscodi (*pop.), *a oglindi (*înv. reg.), *a cerca (*înv.), *a ispiti*, iar pentru sememul 3 – *a comenta, a explica, a interpreta, a tâlcui, a întoarce (*înv.), *a descifra (*fig.).

Pentru verificare sintagmatică, se preferă un context diagnostic elementar: „a analiza cauzele unui fenomen", „a analiza o substanţă", „a analiza un text literar".

Trecem în revistă unităţile care echivalează cu *a analiza*, apelând la definiţia oferită de DEX pentru sensul respectiv al verbului-sinonim:

Verbul echivalent	Identificatorul	Specificul
A cerceta	a examina	cu atenţie
A examina	a studia	amănunţit
A investiga	a supune	unei investigaţii
A studia	a observa	cu atenţie
A urmări	a studia	o problemă, o temă, activitatea cuiva
A considera	a supune	unei analize
A privi	a supune	unui examen cu ajutorul raţiunii
A interpreta	a expune	atribuind o semnificaţie personală
A socoti	a analiza	(ceva) cumpănind toate eventualităţile
A măsura	a cerceta	cu privirea (o distanţă, un loc)
A scruta	a examina	în amănunt

Observăm echivalenţa unor verbe din coloana a doua şi repetarea unor complemente în coloana a treia:

a cerceta = a examina cu atenţie,

a scruta = a examina în amănunt,

BDD-A20670 © 2008 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:15 UTC)

a examina = a studia amănunțit,

a studia = a observa cu atenție.

Din toată gama de sinonime, vom remarca ocurența celor 3 verbe de bază: *a cerceta, a examina, a studia*, utilizate ca identificatori. Datorită relațiilor de echivalență construite de fiecare, cercul al treilea va include unități mult mai numeroase și – datorită distanțării de nucleu – foarte diferite între ele.

Pentru a obține contexte specifice, am extras sarcinile din diferite manuale și auxiliare didactice. Am evitat intenționat sarcinile a căror realizare presupune respectarea unui algoritm cunoscut sau oferit pe loc: analiza morfematică, analiza morfologică, analiza sintactică, analiza stilistică, analiza literară. Vom încerca, în fiecare situație de mai jos, să apelăm la alt verb decât *a analiza*, notat între paranteze.

• Analizați (*cercetați*) aplicarea semnelor de punctuație în dialogul de mai jos.

Credem că verbul *cercetați* este cel mai potrivit aici, pentru că semnele de punctuație sunt deja plasate și elevul urmează să *examineze cu atenție* motivul pentru care au fost aplicate.

• Analizați (*examinați*) perechile de verbe antonime. Observați coincidențe și deosebiri în structura cuvintelor.

Necesitatea de *studiere amănunțită* a fiecărei perechi de antonime, urmată de operația de comparație, asigură exactitate verbului *a examina.*

• Analizați (*explicați*) în câte un enunț relația de sens dintre unitățile de vocabular (*enorm* adj. – *enormitate* s. ș.a.).

În acest item, analiza este doar operația primară, pentru că, de fapt, produsul final, evaluabil, este enunțul explicativ.

• Analizați (*distingeți* + *comentați*) lexicul care reflectă, în acest pastel, noțiunea de *acvatic*.

Analiza vizată de item se alcătuiește din două operații distincte: *observarea* și *comentarea.*

• Analizați (*interpretați*) sistemul de simboluri ale poeziei.

Operație superioară analizei, *interpretarea* presupune *explicarea cuvintelor-cheie, clarificarea semnificațiilor*, ceea ce, de fapt, se și întâmplă în procesul analizei simbolurilor.

Prin urmare, având în vedere analiza în sens didactic, sarcina se poate exprima prin mai multe verbe din câmpul semantic respectiv. Dacă însă ieșim din cadrul instruirii și al itemilor, constatăm că expansiunea sinonimică a lui *a analiza* depășește cifra de 100 de verbe.

BDD-A20670 © 2008 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:15 UTC)

Am selectat dintre toate verbele mobilizate în acest câmp semantic doar unitățile care, într-un context diagnostic, îl pot substitui pe *a analiza*. Am ajuns la concluzia că, în cazul echivalentelor, nu atât operația intelectuală în sine diferă, cât aspectul, durata sau obiectul analizat. Am clasificat verbele în trei categorii distincte.

1. Verbe care desemnează pregătirea analizei (cunoașterea obiectului ce urmează a fi analizat):

a atinge, a cerca, a chiti, a citi, a cotrobăi, a cunoaște, a fora, a măsura, a mirosi, a observa, a percepe, a privi, a răscoli, a remarca, a scociorî, a scormoni (doar cu sensul figurat „a pătrunde cu privirea, a scruta; a cerceta"), a scotoci, a scruta, a sonda, a spiona, a supraveghea, a tatona, a urmări, a vedea, a viziona, a vizita, a zări.

Toate aceste unități, aflate la periferie, ajung în atenția noastră prin echivalența cu unul dintre verbele centrale ale câmpului.

Să exemplificăm:

✓ *A scociorî*, definit ca „a privi cu atenție", echivalează în sensul care ne interesează cu verbe ca *a scruta, a cerceta, a căuta, a percheziționa, a răscoli, a scormoni.*

Echivalent cu *a scruta* și *a cerceta*, verbe din cercul al doilea, *a scociorî* își are locul pe cercul al treilea, adică se află la doi pași de verbul central *a analiza.*

✓ *A tatona,* definit ca „a examina cu prudență", se va plasa, în aceeași ordine de idei, pe cercul al patrulea, pentru că echivalează cu *a pipăi*, care a intrat în cercul al treilea prin echivalență cu *a cerceta, a examina tactil.*

2. Verbe care desemnează procesul propriu-zis al analizei:

a analiza, a calcula, a cerceta, a chestiona, a chibzui, a compara, a considera, a consulta, a cugeta, a cunoaște, a cuprinde, a descifra, a demonstra, a descoperi, a examina, a explica, a explora, a găsi, a gândi, a glosa, a interoga, a interpreta, a investiga, a iscodi, a ispiti, a întreba, a judeca, a lămuri, a măsura, a medita, a număra, a presupune, a prevedea, a prevesti, a prezuma, a privi, a proba, a socoti, a studia, a tălmăci, a tâlcui.

✓ *A tălmăci*, definit ca „a supune unei interpretări personale", echivalează cu *a interpreta* și *a tâlcui,* care se află pe cercul următor, pentru că apar ca sinonime ale lui *a analiza* conform sememului al treilea.

✓ *A ispiti* este un verb care echivalează direct cu *a examina* (la fel ca și *a interoga, a iscodi, a chestiona)*, însă verbul *a descoase*, un echivalent al acestora, va apărea doar pe cercul al patrulea, la periferie. Definiția sa este însă mai mult decât ilustrativă: „a analiza amănunțit o problemă sau o situație pentru a o înțelege".

3. Verbe care desemnează rezultatul analizei, exprimat într-un produs evaluabil:

BDD-A20670 © 2008 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:15 UTC)

a aprecia, a comenta, a constata, a crede, a estima, a evalua, a justifica, a opina, a prețui, a verifica.

✓ *A evalua* se va situa pe cercul al doilea, datorită identificatorului *a examina*: „a examina calitativ și cantitativ stabilind prețul sau valoarea". Din aceleași considerente, tot acolo se plasează *a estima, a aprecia, a prețui.*

O asemenea metodologie de construire a câmpurilor semantice ilustrează vizibil organizarea internă a mulțimii, delimitează centrul de periferie şi plasează în vecinătate cuvintele cu cel mai înalt grad de echivalență. Extremele câmpului semantic al lui *a analiza* oscilează între *a descoase* și *a scărmăna*, dar practic fiecare verb întinde o mână (sau o literă) spre alt câmp sau spre alte câmpuri. Din această perspectivă ar trebui, poate, reconsiderată relația dintre *analiză* și *sinteză*, care, după toate taxonomiile didactice, se află în vecinătate imediată, deși dicționarele lingvistice le declară antonime.

NOTE

[1] *Полевые структуры в системе языка,* Воронеж, Изд. ВГУ, 1989, с. 5-6.

[2] Idem, p. 8.

[3] С. Г. Бережан, *Семантическая эквивалентность лексических единиц,* Штиинца, Кишинев, 1973, с. 52-54.

[4] Ibidem.

[5] Ibidem, p. 116-117.

[6] S. Cristea, *Dicționar de pedagogie,* Editura Litera, Chișinău, 2000, p. 271.

BDD-A20670 © 2008 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:15 UTC)